

Over de plaatsnaam Bathoeke-Pathoeke

te Dudzele

Prof. J.E. De Langhe

Pathoeke is een voormalig leengoed te Dudzele in het 170e begin der watering van Goot-Reigaartsvliet ten Z.W. van de dorpskom. Het kasteel met opperhof en neerhof werd gesloopt omstreeks 1900 bij het graven van het kanaal van Brugge naar de zee ()).

De oudste vermeldingen dateren uit de 14de eeuw : Baethoeke in 1329 ()). Honderd jaar later verschijnt de schrijfwijze Pathoeke die het oude Baethoeke geleidelijk verdringt in de oorkonden. Welnu als Baathoeke inderdaad de oudste overgeleverde schrijfwijze van de naam van het leengoed is, geldt ze volgens een strenge toponymische prioriteitsregel als uitgangspunt waaruit de jongere naamvormen afgeleid zijn. De strenge toepassing van deze regel leidt hier echter tot taalkundige moeilijkheden, want dan moeten wij de overgang van Baathoeke naar Pathoeke aannemen en verklaren. Welnu, die overgang van de stemhebbende begin-b van de oude naam tot de stemloze begin-p van de jongere naam is verwonderlijk en moeilijk aanvaardbaar. Maar, als wij die verandering van b in p verwerpen, volgt daaruit dat Baathoeke en Pathoeke oorspronkelijk twee verschillende toponiemen zijn, aanvankelijk slaande op twee verschillende situaties (een leengoed en een plaats of wijk) en later met elkaar verward, zodat de bedoelde prioriteitsregel hier niet van toepassing is.

Laten wij eerst de twee namen Baathoeke en Pathoeke afzonderlijk bekijken.

Baathoeke.

Deze naam, een plaatsdatief (ten Baathoeke), is ook van elders bekend. Er was een Baethoecke te Ichtegem ()), in het linkerdal van de Schelde bij Antwerpen ()) en elders.

Wat betekent het eerste element baat ?

1) Is het de persoonsnaam Baat of Bate (in de familienamen Bate, Baets, Baeten en Baetens) ? Neen, want er staat geen Baatshoeke, maar wel Baathoeke.

2) Baat is blijkbaar niets anders dan het gewone woord baat voor profijt, voordeel, nut. Een baathoek is

))) M. COORNAERT, Dudzele en Sint-Lenaart, de geschiedenis, de topografie en de toponimie van Dudzele tot omstreeks 1914, met een studie over de Sint-Lenaartsomwegang, Dudzele, 1985, pp. 574 en 673.

))) K. DE FLOU, Toponymisch Woordenboek van Westelijk Vlaanderen, Vlaamsch Artesië, het Land van den Hoek, de graafschappen Guines en Boulogne en een gedeelte van het graafschap Ponthieu, Gent-Brugge, 1914-1938, I, 400 en XII, 451.

))) Ibidem.

))) R. VAN GERVEN, De Scheldepolders van de Linkeroever, 1977.

aldus een plaats met vruchtbaar akkerland of welig weiland, waar de landbouwer met rijke opbrengst voor zijn opbrengst wordt beloond. Voor de hand ligt het vermoeden dat ons Baathoeke geen spontane naam, maar een fantaisienaam is. Spontane of natuurlijke plaatsnamen zijn namen die door het volk op min of meer spontane en natuurlijke, onge Kunststelde wijze worden gegeven op grond van plaatselijke omstandigheden, zoals ligging, bodemgesteldheid, vegetatie, gebruik, eigenaar e.d. Fantaisienamen daarentegen zijn minder spontane, minder natuurlijke, minder vanzelfsprekende, veeleer bedachte, uitgevonden namen, die vaak niet of nauwelijks in verband staan met de plaatselijke omstandigheden, zoals talrijke straat-, boerderij-, huis-, kasteel- en kloosternamen, alsook daarop berustende wijk- en dorpsnamen (De Panne, Den Haan, Blankenberge).

Pathoeke.

Er zijn verschillende mogelijkheden.

1) Pat is de alom bekende diernaam pad of padde, waarvan de medeklinker d, versmolten met h, als t wordt uitgesproken (ter vergelijking : Kattem = Kadhem, Kadehem). Er was vroeger een Paddenhoek in de buurt van het hof Baathoeke ()). De paddenamen zijn overtalrijk : Paddebroek, Paddenaar, Paddepoel, Paddemeersch, Paddewal, enz. Dit is begrijpelijk, want de pad speelde vroeger als duivelsgebroed, heksenbeest en tovergedrocht een belangrijke rol in het volksgeloof.

2) Maar is pad in Pathoeke wel de diernaam ? Ik betwijfel het, want met de diernaam zouden wij paddenhoek verwachten. De Flou had als scherpzinnig toponymicus reeds het vermoeden dat het element pad in talrijke plaatsnamen niet berust op de diernaam, maar op een oud gelijkkluidend woord pad met de betekenis "gracht, watergeul" ()). Hij wijst op het oude, reeds in de 16de eeuw gezongen lied "Het loze vissertje" : "des winters als het regent, dan zijn de paadjes diep ..." Dit woord pad voor watergang, sloot of gracht is in de grond hetzelfde woord als het bekende woord pad voor wegje, wegel. Het heeft echter een totaal andere oorsprong dan de diernaam. Is deze mening van De Flou juist, dan is een padhoek een plaats aan een watergang, een plaats waar watergangen bijeenkomen of iets dergelijks.

3) De Duitse toponymicus Jellinghausen ()) vermoedde eveneens dat het element pad in sommige Zuid- en Noordnederlandse plaatsnamen, zoals Padhuis e.a., niet de diernaam, maar wellicht een "moeras" betekendend woord is. Deze hypothese werd echter door vooraanstaande plaatsnaamkundigen als onwaarschijnlijk beschouwd ()). Toch was m.i. de grondgedachte van Jellinghausen juist. Ze staat dicht bij de mening van De Flou.

))) M. COORNAERT, o.c.

))) K. DE FLOU, Over de betekenis van enkele toponiemen uit westelijk Vlaanderen, Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, Verslagen en Mededelingen, 1931, p. 179.

))) E. FÖRSTEMANN, Altdeutsches Namenbuch. II Ortsnamen, (H. Jellinghausen, 1911-1916).

))) H.J. MOERMAN, Nederlandse Plaatsnamen, 1956, p. 179.

En ten slotte de vraag aangaande het historische, zakelijke verband tussen Baathoeke en Pathoeke. Laat ik dienaangaande het volgende verhaal verzinnen. In de 9de of 10de eeuw was er in de streek aldaar een plaats Padhoeke, later Pathoeke, aan een watergang. In de buurt ervan kwam een leengoed Baathoeke tot stand. De beide namen, het oudere spontane Pathoeke in de volksmond en het jongere officiële Baathoeke in de oorkonden (kontrakten, leenboeken en dergelijke), werden met elkaar verward tot in de 15de eeuw de dode naam Baathoeke definitief verdrongen werd door het volkse, heden ten dage nog levende Pathoeke. Tot zover het verzonnen, ongetwijfeld voor betwisting vatbare, maar de feiten verklarende verhaal. Of heeft iemand een betere kijk op het probleem ?